

TÁMOP-4.1.3-08/1-2008-0004

A felsőoktatási szolgáltatások rendszerszintű fejlesztése

Validáció a felsőoktatási szektorban

Tematikus összefoglaló

A "European Inventory on Validation of Non-formal and informal learning" olyan webhely, amely 32 ország validációs gyakorlatáról ad képet, rendszeresen frissítve az anyagokat.

A weboldal elérhetősége: <http://www.ecotec.com/europeaninventory>

Ennek a forrásnak a felhasználásával, a 2010-ben frissített dokumentumok alapján készültek a magyar nyelvű összefoglalók, amelyek nem a teljes szöveg fordítását tartalmazzák, hanem az eredeti anyagok némileg tömörített magyar nyelvű összegzését.

Az eredeti országtanulmányok a GHK (<http://www.ghkint.com>) megbízásából és irányításával készültek.

Igazgató (Szerkesztő) – Manuel Souto-Otero, Ügyvezető: (Szerkesztő) – Jo Hawley

Az eredeti cím: European Inventory on Validation of Non-formal and Informal Learning 2010
Thematic Report – Validation in the Higher Education Sector

Az eredeti angol nyelvű anyag szerzői: Claire Duchemin and Jo Hawley

A magyar összefoglalót készítette: Gyulavári Ágnes

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK	3
2. AZ EURÓPAI KONTEXTUS	4
2.1. A felsőoktatás modernizálása és a Bologna folyamat	4
2.2. Az Európa 2020 stratégia: a felsőoktatást és a validációt érintő összefüggések	4
3. A FELTÉTELEK, HAJTÓERŐK, ÉS ESZKÖZÖK	5
3.1. A felsőoktatásban való részvétel növekedése és a sokféleség erősödése	5
3.2. A magánszektor érdekeltsége	6
3.3. Támogató eszközök: a képesítési keretrendszer és a tanulási eredmény alapú megközelítés	6
3.4. Külső támogatási források a kísérleti projektek számára	7
4. AZ EGYES ORSZÁGOK GYAKORLATA ÉS AZ ELTÉRŐ MEGKÖZELÍTÉSEK	8
4.1. Nemzeti szintű szabályozás	9
4.2. Egységes nemzeti alapelvek és útmutatók	10
4.3. Új rendszerek és megoldások keresése	11
4.4. Alulról induló kezdeményezések	11
4.5. A felsőoktatási hálózatok és testületek szerepe az eljárás fejlesztésében	12
5. VALIDÁCIÓ A GYAKORLATBAN	14
5.1. A tanácsadás és a felkészítő képzés	14
5.2. Értékelési módszerek	15
5.3. Minőségbiztosítás	16
5.4. A validációs eljárásban közreműködők	16
5.5. Költségek	17
6. EREDMÉNYEK ÉS AZ AZONOSÍTHATÓ ELŐNYÖK	19
7. TANULSÁGOK A TOVÁBBI FEJLESZTÉS SZÁMÁRA	20
7.1. A jogszabályi keretek és a tanácsadás szerepe	20
7.2. A gyakorlat és a validációs politika közötti távolság	20
7.3. A felsőoktatási szektor sajátosságai	21
7.4. Információ és tanácsadás – a potenciális hallgatók elérése	22
7.5. Módszertani kérdések és a minőségbiztosítás szerepe	22
7.6. Finanszírozás és kapacitások	23
8. KÖVETKEZTETÉSEK	24

1. BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

Ez a tematikus beszámoló része a „European Inventory on Validation of Non-formal and Informal Learning” nevű, interneten közzétett gyűjteménynek (azaz a nem formális és informális tanulás validációja európai leltárának, amelyet a továbbiakban Inventory néven azonosítunk). Elérhető: <http://www.ecotec.com/europeaninventory/>

Az Inventory (a 2004-es első megjelentést és a 2007-es frissítést követő) 2010-es frissítése olyan 32 országra kiterjedő országleírás gyűjtemény, amely egyfajta pillanatképet ad arról, hogy áll Európában a validáció gyakorlata. A frissítés keretében a 32 ország egységes szempontok szerint összeállított anyagai mellett 10 esettanulmány és négy tematikus jelentés készült, ez utóbbinak az itt olvasható anyag az egyike. Készült továbbá egy katalógus a validációs témájú projektekről, és egy olyan összegző anyag, amely az egész frissítési projekt szakmai eredményeit foglalja egybe.

A felsőoktatási tematikus jelentés célja, hogy bemutassa, hogyan alkalmazható a validáció a szinte valamennyi országban autonóm módon működő felsőoktatási intézményekben, milyen széles körben kerül alkalmazásra (képzési modulokra vagy akár egész képesítésekre), és milyen módon támogatja az úgynevezett nem hagyományos (nagy részt felnőtt) hallgatók részvételét a felsőfokú képzésben. Ez a megközelítés nagy érdeklődésre tarthat számot, tekintettel a szociális és társadalmi szempontok jelentőségére a Bologna folyamatban.

2. AZ EURÓPAI KONTEXTUS

2.1. A felsőoktatás modernizálása és a Bologna folyamat

Az Európai Bizottság az egyetemi szektor modernizálásáról szóló 2006-os kommunikációjában rámutatott, hogy egy sor változásra lenne szükség ahhoz, hogy az egyetemek társadalmi szerepe megerősödhesen a kulturálisan és nyelvtileg sokszínű Európában. A kommuniké megemlíti, hogy a legtöbb egyetem nem vált nyitottabbá a tanulás új formái iránt, és nem nyitották meg kapuikat a nem szokványos útvonalon érkezők előtt. A szöveg hangsúlyozza, hogy az egyetemeknek meg kellene ragadniuk az élethosszan tartó tanulás programjában rejlő lehetőségeket és programokat kellene kínálniuk az életük kései szakaszában tanulni vágyóknak is.

Az előzetes tudás elismerésének koncepciója eredetileg főként azt jelentette az érdekeltek számára, hogy a korábban szerzett formális képzést és annak eredményét ismerik el, de mára már egyre inkább a nem formális és informális módon megszerzett tudás validálását jelenti.

Bár 2008-ban az európai egyetemek szervezete (European University Association, EUA) kiadott egy kartát, amely a felsőoktatási intézményeknek az egész életen át tartó tanulóval kapcsolatos elkötelezettségét deklarálta, a Bologna folyamat előrehaladásának időközi értékelései megállapították, hogy viszonylag kevés előrelépés történt a nem formális és informális tanulás eredményének a felsőoktatáson belüli elismerésében.

2009-ben a Louvain-la-Neuve-ben (Belgium) tartott miniszteri találkozón született nyilatkozat az előzetes tudás elismerését fejlesztendő területként azonosította a Bologna folyamaton belül. Ennek eredményeként egy olyan szeminárium szerveződött 2010 elején, amely megalapozta az „Előzetes tudás elismerése a felsőoktatásban” elnevezésű európai hálózat létrehozását.

2.2 Az Európa 2020 stratégia: a felsőoktatást és a validációt érintő összefüggések

A felsőoktatási szektornak is szerep jut az Európa 2020 stratégia célkitűzéseinek megvalósításában. Az egyik kitüntetett cél, hogy a 30-34 éves korosztálynak legalább a 40%-a rendelkezzen felsőoktatási vagy annak megfelelő szintű képzettséggel. A program a hallgatói létszám növelésének eszközei között veszi számba a nem formális és informális tanulás eredményének elismerését. A validáció egyúttal a nem hagyományos hallgatók felé való nyitottság növelésének is eszköze.

A validáció az Európai Bizottság oktatási és kulturális igazgatóságának (DG EAC) munkatervében és az Oktatás és képzés 2020 programban is központi helyen szerepel, de megjelenik az úgynevezett stratégiát támogató zászlóshajó programokban, pl. a „Fiatalok lendületben” (Youth on the Move) elnevezésű, a mobilitást ösztönző programban is. Ugyancsak megemlíthető, hogy az új gyakorlati készségek, azaz a szakképzési irányultságú, a munkapiac bővítését szolgáló programban (Agenda for new skills and jobs) is helyet kap ez a téma.

3. A FELTÉTELEK, HAJTÓERŐK, ÉS ESZKÖZÖK

3.1. A felsőoktatásban való részvétel növekedése és a sokféleség erősödése

A validáció egyik fontos célja, hogy „kiszélesítse” a képzéshez, a képesítés megszerzéséhez vezető utat, és második esélyt kínáljon az úgynevezett nem hagyományos tanulók számára.

Egyes országokban jogszabályok hiányában is törekedtek ilyen kezdeményezéseket elindítani (pl. Litvániában, a Mykolas Romeris Egyetemen). Az Egyesült Királyságban az 1990-es évek óta folyik a tapasztalati tudás elismerése: Accreditation of Prior (Experiential) Learning néven.

A felsőoktatáson belül a nem hagyományos hallgatók többnyire az idősebb, „érettebb” tanulni vágyókat jelölik. A Bologna folyamat előrehaladásáról készült 2009-es jelentés szerint a legtöbb országban 2% alatt van a 25 év felettiek között azok aránya, akiknek esélyük van bejutni a felsőoktatásba.

Ahol a cél az idősebb népesség felsőfokú képzésének növelése, mint Portugáliában, speciális rendelkezések könnyítik meg bejutásukat (validációs eljárás keretében). Más országokban is megjelenik az a megoldás, hogy az előírt végzettség nélkül is be lehet jutni a képzésbe.

Az idősebb hallgatók számára komoly előny, hogy munkában, tapasztalati úton szerzett szakmai tudásukért felmentést kaphatnak egyes modulok alól, vagy krediteket szerezhhetnek, mert ez rövidebbé teheti azt az időt, amit a képesítés megszerzésére kell fordítaniuk.

A validáció felsőoktatásban történő bevezetésében olyan előnyt is látnak, hogy javíthatja a felsőoktatás és a felnőttképzés közötti koordinációt. A már említett litván egyetem és a Vytautas Magnus egyetem karrier és kompetencia központja által kialakított validációs eljárások nagyobb létszámú hallgatóság számára készültek és nem csupán a teljes képesítések felé vezető képzésekkel teremtik meg a kapcsolódást, hanem akkor is működnek, ha valakinek egy speciális területen van szüksége kompetenciái tanúsítására.

Emellett a validáció speciális célcsoportok esetében is alkalmazható, akik számára gondot jelenthet a képzési lehetőségek elérése. Ilyenek az egyedülálló szülők és a bevándorlók, a korai iskolaelhagyók, illetve az érettségivel nem rendelkező fiatalok.

Észtországban a képzésből lemorzsolódott hallgatóknak, ha vissza akarnak térni a képzésbe, a validáció segítségével megkönnyítik a visszalépést, feltéve, ha korábban már túljutottak a képzés 50%-án.

Németországban a validáció megkönnyíti a szakmai tapasztalatokkal rendelkezők belépését a felsőoktatásba abban az esetben, ha nem rendelkeznek az előírt formális végzettséggel.

Ausztriában a speciális szakképzési „diploma” (*Berufsreifeprüfung, BRP*) minden felsőoktatási szakra belépési lehetőséget biztosít, akkor is, ha a jelentkező nem rendelkezik az érettségihez hasonló általános középiskolai végzettséggel, amely a felsőoktatásba történő belépés feltétele. Elvileg ez a végzettség megszerzhető anélkül is, hogy valaki részt venne a középiskolai képzésben.

Az egyik érv, hogy a validáció gyakorlattá váljon a felsőoktatásban az, hogy javítja az egész képzési rendszer rugalmasságát és átjárhatóságát. A szakképzés felől érkező jelentkezők számára megkönnyíti az elméleti képzésbe történő belépést, ami feleslegessé teszi az áthidaló kurzusok szervezését.

3.2. A magánszektor érdekeltsége

Érzelhető, hogy a felsőoktatási intézmények egy részében a validáció megvalósítása egyes gazdasági szektorok munkaadói számára kiemelten fontos. Néhány szektor munkaadói és szakmai szervezetei már felismerték annak a szükségességét hogy a náluk dolgozók felsőfokú, főként szakmai képzést szerezzenek. Ez ösztönzi a validáció bevezetését az adott területeken. Az Egyesült Királyságban a felsőoktatási validáció az egészségügyi és szociális szektorra (illetve általában az úgynevezett „work-based learning”-re, a munka és tanulás kombinálására) összpontosul. Ugyanez a helyzet Belgium flamand területein, ahol az egészségügy és az oktatás a fő terület, és Luxemburg, ahol a tanárképzés és a műszaki terület élvez kiemelt figyelmet.

3.3. Támogató eszközök: a képesítési keretrendszer és a tanulási eredmény alapú megközelítés

A felsőoktatáson belül a validációs eljárás bevezetése szorosan összekapcsolódik az elsősorban az uniós kezdeményezések kapcsán megindult fejlesztésekkel, a tantervek tanulási eredmény alapú átfogalmazásával, a nemzeti képesítési keretrendszerek kialakításával, és mindennek a Bologna folyamat keretében történő nyomon követésével.

A felsőoktatásban a tanulási eredmények olyan kompetencia készletet jelentenek, amely képes kifejezni/megfogalmazni, hogy egy adott tanulási szakasz befejezésekor a hallgató mit fog tudni, mit ért meg, és milyen feladatokat képes végrehajtani. A felsőoktatási intézményektől ez azt igényli, hogy a tanár- és intézmény centrikus megközelítést feladva az egyéni tanulót és annak teljesítményét állítsák középpontba, miközben újrafogalmazzák a képzési programokat és krediteket a tanulási eredmények alkalmazására alapozva.

Mindkettő a további fejlődés elengedhetetlen előfeltételének tűnik. A Bologna folyamat előrehaladásáról szóló 2009-es jelentés is úgy fogalmaz, hogy a tanulási eredmény alapú megközelítés alapvető a képesítési keretrendszer, a kreditátvitel és kreditgyűjtés, a diploma melléklet, a minőségbiztosítás és a validáció fejlődése szempontjából.

Egy kurzus egyedi tanulási eredményeinek azonosítása a validációs eljárás számára is standardokat nyújt, amelyekhez viszonyítva lehet értékelni a kérelmező hozott tudását.

A bemenet alapú szemléletről a képzési programok kimeneti eredményeire összpontosító megközelítés felé való elmozdulás, amely ahelyett, hogy azt nézné, milyen módon jutott valaki egy adott tudáshoz, azt vizsgálja, hogy a tanuló mit tud, és milyen feladatok elvégzésére képes, megkönnyíti a validációnak, mint eszköznek az elfogadását, és legitimé válik, hogy valaki ilyen módon kerüljön be a képzésbe vagy szerezzen képesítést.

Írország esetében arról számolt be az országjelentés, hogy a tanulási eredmények használatának bevezetése hitelesebbé tette a validációs rendszert, a validáció és a tanulási eredmények összekapcsolása előnyös volt, és mind a képzésszolgáltató intézmények, mind a tanárok megértették a lényegét.

Az Európai Kreditátviteli Rendszer (ECTS) alkalmazása a felsőoktatásban szintén hozzájárul a validáció fejlesztéséhez. Portugália esetében ennek a rendszernek a használatára épül a felsőoktatási validáció.

Azokban az országokban, ahol most tervezik és fejlesztik a validációs rendszereket, szintén fontosnak tartják a képesítési keretrendszerrel történő összekapcsolást.

3.4. Külső támogatási források a kísérleti projektek számára

Az Európai Szociális Alap forrásainak felhasználási lehetősége némelyik országban igen ösztönzően hatott felsőoktatási kísérleti projektek elindítására. Észtországban az előzetes tudás elismerésének fejlesztése zömmel a 2008-2013-as, EU-s forrásból támogatott Primus programhoz kapcsolódott, amelynek célja a felsőoktatáson belül a hozott tudás értékelésére vonatkozó kompetenciák fejlesztése.

Ugyancsak ebből a forrásból jutott támogatáshoz a már említett, 2010-ben elindított TULE program, amely a lemorzsolódott hallgatóknak a felsőoktatásba történő visszatérését támogatja.

Magyarországon a 2007-2013 években megvalósuló TÁMOP projekt keretében, amelyet a képesítési keretrendszer kidolgozói vezettek¹ azt a célt tűzte ki, hogy kidolgozzon és teszteljen egy felsőoktatási validációs modellt, és javaslatokat fogalmazzon meg az önkéntes bevezetésére vonatkozóan.

Litvániában a validáció fejlesztését ösztönzi a nemzeti felsőoktatásfejlesztési program, amelynek lépéseit uniós támogatással a 2007-2013 közötti időszakra fogalmazták meg, és amelynek része a rugalmas képzési útvonalak kialakítása, az innovatív képzési módszerek bevezetése mellett „a nem formális és előzetes tudás elismerése”.

¹ A szöveg – talán a tömör megfogalmazás miatt - némileg pontatlanul idézi a 2010 elején készült magyar országjelentésben foglaltakat, ahol az eredeti szöveg arról szól, hogy a validáció és az OKKR fejlesztése közös projektmenedzsment alatt valósult meg. (A fordító megjegyzése)

4. AZ EGYES ORSZÁGOK GYAKORLATA ÉS AZ ELTÉRŐ

MEGKÖZELÍTÉSEK

Az alábbiakban áttekintjük, hogyan járul hozzá a validáció ahhoz, hogy a nem tipikus hallgatók bejus-
sanak a felsőoktatásba. Az országjelentések alapján az összkép ugyancsak sokszínű. Az áttekintéshez
fontos forrásként szolgált a Bologna folyamat előrehaladásáról szóló 2009-es jelentés.

A felsőoktatási validációs rendszerek fejlődése egészében véve viszonylag lassú volt.

A Bologna folyamaton belül szélesebben értelmezik az előzetes tudás elismerését, mint amit a
nem formális és informális tanulási eredmények validációja jelent. Beleértik a formális képesítések
beszámítását, vagy a külföldön szerzett végzettséget is. Néhány országban, mint például Görög-
ország és Észtország, az előzetes tudás elismerése csak a formális képzésre vonatkozik. E tekintetben az
Inventory és a Bologna folyamat értékelése némileg eltér egymástól.

Nem minden ország rendelkezik a validáció felsőoktatásban történő használatára vonatkozó
jogszabályokkal, de azokban az országokban is, ahol van ilyen jogszabály, jelentős mértékben érvé-
nyesül a felsőoktatási intézmények hagyományos autonómiája, ami az intézményi gyakorlatot és a
szabályozás módját illeti.

Fontos megemlíteni, hogy néhány országban a validáció alkalmazása jóval megelőzte az euró-
pai uniós kezdeményezéseket, és hosszú ideje lehetővé teszik, hogy a felsőoktatás megnyissa kapuit a
nem hagyományos hallgatók előtt. Franciaországban például az 1970-es években merült fel a gondo-
lat, hogy lehetővé kell tenni a munkatapasztalatokkal rendelkező dolgozóknak, vagy azoknak, akik
rövid vállalati képzésekben vettek részt, hogy így szerzett tudásukkal beléphessenek a felsőoktatásba.
Spanyolországban ugyancsak az 1970-es években vált lehetővé, hogy a 25 év felettiak érettségi nélkül,
megfelelő teljesítmény esetén egy speciális felvételi révén jussanak be a felsőfokú képzésbe. Az Egye-
sül Királyságban a validációs gyakorlat szintén megelőzte a nemzeti szintű irányelvek és útmutatók
kidolgozását.

Néhány országban a validációs eljárás csupán a felsőoktatás néhány területén létezik, például
a szakképzési irányultságú képzésen belül, az egyetemeken viszont nem, kivéve (az úgynevezett nyi-
tott képzést, a belépési előírásokat nem alkalmazó) Open University-t, például Hollandiában, vagy
az egyetemeknek csak az első és második ciklusú programjait érintően, mint ahogy az Dániában
működik.

Bizonyos országokban a validáció egyáltalán nem létezik a felsőoktatásban. Izlandon például az
eljárás célja, hogy rövidebbé tegye a középfokú képzést, és még nem került sor a felsőoktatáson belüli
kipróbálására.

Az eljárás alkalmazásának céljai különbözőek. Ezek egyike, hogy segíti a nem hagyományos
hallgatók bejutását a programokba. Ez azokra az esetekre érvényes, amikor a felnőtt hallgatók nem
rendelkeznek a felvételhez előírt iskolai végzettséggel. Ausztriában és Spanyolországban az eljárást
csak erre a célra használják. Más országok korlátozásokat fogalmaznak meg a felvételi során alkalmá-
zott elismerésre vonatkozóan.

Magyarországon a validáció csak részben nyújt segítséget a jelentkezőknek a felvételi során. A jelentkező többletpontokat kaphat, ha dokumentálni tud bizonyos, a program szempontjából releváns gyakorlati készségeit.²

Ami a felmentést (a tanulmányi idő rövidítését) illeti, a validációt olyan módon is alkalmazzák, hogy egyes tanulmányi egységek, modulok, vagy akár egész képesítések odaítélését támogatják, ha a kérelmező tapasztalati tudása, a formális képzésen kívül szerzett gyakorlati felkészültsége ezt megalapozza. Ez azt jelenti, hogy felmentik az illetőt a kurzusok látogatása alól.

A legtöbb ország limitálja a validációval megszerzhető kreditek számát. Skóciában és Németországban például a validációval megszerzhető kreditek aránya nem haladhatja meg az összes előírt kredit 50%-át. Magyarországon a munkatapasztalatok elismertetésével maximum 30 kreditet lehet szerezni.

Sok ország alkalmazza a validációt egyidejűleg felmentésre és a felvételihez kapcsolódóan, ide sorolható Belgium, Horvátország, Észtország, Finnország, Franciaország, Dánia és az Egyesült Királyság, Hollandia, Magyarország és Norvégia.

Csupán néhány országban lehet teljes diplomát szerezni validációval. Ilyen Belgium, vagy például Franciaország, ahol a képesítések nemzeti regiszterében (francia rövidítése RNCP) szereplő valamennyi képesítés nyitva áll a validáció előtt, kivéve az úgynevezett szabályozott foglalkozások területét (ahol nem lehet képesítés nélkül gyakorolni az adott tevékenységet).

Azt is fontos jelezni, hogy egy sor ország van, ahol egyelőre nem folyik rendszerszerű fejlesztés a validáció területén, bár többféle, úgynevezett alulról induló kezdeményezés szerveződik a felsőoktatási intézmények részvételével. Ebbe a csoportba sorolható a Cseh Köztársaság, Izland, Lettország, Lengyelország, Litvánia és Ciprus.

4.1. Nemzeti szintű szabályozás

Egyes országokban jogszabályi kereteket alakítottak ki speciálisan a felsőoktatási validációra vonatkozóan. A szabályozás kiterjedtsége széles skálán mozog, van, ahol a szabályozás csupán kimondja a validáció lehetőségét (Horvátországban a 2007-es felsőoktatási törvény szerint az intézmények belső szabályozásaikban rendezhetik a nem formális és informális módon megszerzett tudás kérdését), egészen addig, hogy a jogszabály kötelező érvényű (Svédországban az intézmények kötelesek értékelni azoknak a felnőtteknek az ismereteit, akik formális előképzettség nélkül jelentkeznek).

A jogszabály olykor megnevezi a validációs eljárás célcsoportját (felnőtt hallgatók), ez a helyzet például Portugáliában és Norvégiában.

A legtöbb esetben azonban a nemzeti jogszabályok nem írnak elő speciális validációs eljárást, így a felsőoktatási intézmények szabadon értelmezve alkalmazhatják azt a gyakorlatban, ami összhangban van hagyományos autonómiájukkal.

A francia nyelvű Belgiumban 1994-ben illetve 1995-ben került bevezetésre az egyetemeken illetve az úgynevezett „hautes écoles”-okban (nem egyetemi jellegű felsőoktatási intézményekben) a 2004-es, Bologna törvénynek nevezett jogszabály alapján, amely a francia validációs rendszer nevével azonos *Valorisation des Acquis de l'Experience* (rövidítve VAE) néven jelöli a validációt, ám az intézmények maguk alakíthatják ki a legmegfelelőbb értékelési módszert.

Portugáliában a 2006 márciusában közzétett jogszabály megnövelte a felsőoktatásba való bejutás rugalmasságát, és a 23 év felettiiek számára lehetővé teszi, hogy felvételt nyerjenek abban az esetben is, ha nem rendelkeznek az előírt formális képzettséggel.

² A fordító megjegyzése: Az eredeti, a magyar gyakorlatot bemutató leírásban a felvételin szerezhető plusz pontok feltételei kerültek ismertetésre az érvényes jogszabályok alapján. Ez a szöveg annak interpretálása.

Luxemburgban a 2009-ben hozott törvény megfogalmazza a validációval kapcsolatos szabályokat a felsőfokú technikus végzettséghez (*Brevets de Technicien Supérieur* rövidítve BTS) vezető képzési programokra vonatkozóan. A Luxemburgi Egyetemet létrehozó 2003-as jogszabály tartalmazta annak a lehetőségét, hogy valaki kérje a validációt, a felvételihez előírt képesítés vagy más, a képzettséget bizonyító dokumentum helyettesítése érdekében.

Norvégiában a legutóbbi, 2005-ös törvény rendelkezik arról, hogy a 25 évnél idősebbek jelentkezhetnek az egyetemre vagy főiskolákra előzetes tudásuk értékelése alapján, és egyúttal rendezi a programok egy része alóli felmentés szabályait.

A jelen összefoglaló elkészítéséhez folytatott adatgyűjtés feltárt egy sor folyamatban lévő jogszabály alakítási kezdeményezést a szektoron belül. Spanyolországban az adatgyűjtés idején volt előkészítés alatt a felsőoktatásban szervezett validációra vonatkozó jogszabály, a véglegesítés határidejét 2010 végére jelölték meg. A jogszabály 15%-ban határozza meg a validálásra alapozott beszámítás lehetséges mértékét a diplomaszerezésre illetve a master fokozat megszerzésére vonatkozóan, noha a validációs megoldások kialakítása az egyetemek felelőssége lesz.

Lettországban a jogszabály hiányát a validációs gyakorlat fejlődésének komoly akadályaként jelölte meg az Inventory számára készített országjelentés, mert a felsőoktatási intézmények azt kockáztatják, hogy büntetés is sújthatja őket, ha alkalmazzák az eljárást. Jelenleg egy törvényjavaslat van a Parlament előtt, amelynek épp e sorok írásakor várják az elfogadását. A javaslat intézkedéseket tartalmaz az elismerésnek a szakmai irányultságú felsőoktatásba történő bevezetésére, és javasolja a módszerek kidolgozását (a kormány által kiadott, az eljárásra vonatkozó szabályozás alapján).

Néhány felsőoktatási intézmény, elébe menve a várható szabályozásnak mérlegeli, hogy hány kreditet lehessen megszerezni/beszámítani egyéni tanulásra és más tevékenységekre alapozva a diploma eléréséhez vezető útvonalon. Néhány országban nincs ugyan speciálisan a validációra vonatkozó törvény, de a jogszabályi keretek értelmezhetővé, beilleszthetővé teszik a validációs gyakorlatot.

Írországban például az 1999-es Képesítési Törvény egy sor intézmény esetében azt eredményezte, hogy az intézményi stratégia részeként foglalkoztak a validációval, kialakították az eljárást, és mindez azt eredményezte, hogy mára valamennyi szektorban kulcstémává vált.

A jogszabályban való rendezés nem elengedhetetlen feltétele a validációs gyakorlat fejlődésének, ahogy azt az alulról kezdeményezett megoldások példái is illusztrálják.

4.2. Egységes nemzeti alapelvek és útmutatók

Az országok egy része nem hozott létre a validációra vonatkozóan egyedi jogszabályokat, de útmutatókat és alapelveket dolgoztak ki a felsőoktatási intézmények számára. Ilyen ország például az Egyesült Királyság, Írország és Finnország. Az Egyesült Királyságban a Felsőoktatási Minőségbiztosítási Ügynökség (QAA) 2004-ben útmutatót tett közzé, amellyel a felsőoktatási intézményeket kívánta segíteni abban, hogy hatékony elismerési rendszereket hozzanak létre.

Írországban 2005-ben nemzeti alapelveket fogalmaztak meg, és útmutatót adtak ki az előzetes tudásnak a felnőttképzésben és a felsőoktatásban való működéséről.

A legutóbbi időszakban, 2009-ben Finnországban az egyetemek és főiskolák rektori konferenciája 21 ajánlást tartalmazó dokumentumot adott ki a nem formális és informális tanulás elismerésére vonatkozóan. Az ajánlások a validáció különféle aspektusait érintik, a felsőoktatási intézmények szempontjai mellett tartalmazzák a hallgatókét, és a megvalósításra vonatkozó általános ajánlásokat is.

4.3. Új rendszerek és megoldások keresése

Egyes országokban kísérleti projekteket indítottak a validációs gyakorlat fejlesztése céljából, annak érdekében, hogy olyan célcsoportok is bejussanak a felsőoktatásba, mint például a szakképesítéssel rendelkező, de diploma nélkül dolgozók. Németországban az ANKOM elnevezésű, a kormány által finanszírozott program kialakított és kipróbált egy olyan megoldást, amelynek keretében szakképzett munkások bejutását segítik a felsőoktatásba. A cél olyan módszerek kialakítása volt, amelyekkel azonosíthatók és értékelhetők azok a kompetenciák, amelyeket szakképzésben szereztek és amelyekért a Bachelor és Master programokban elfogadható kreditek adhatók.

Írországban a „Munka és Tanulás” program, amelyet a központi kormányzat finanszíroz a Felsőoktatási Hatóság bevonásával, továbbfejlesztette a Liónra nevű kísérleti projektet. Ennek a projektnek az volt a célja, hogy létrehozzanak egy olyan modellt, amely a munkatapasztalatokkal rendelkezők előzetes tudásának akkreditálására alkalmas az informatikai területen, különösen kis és közép-vállalkozások körében.

Szlovéniában a felsőoktatásért, tudományért és technológiai fejlesztésért felelős tárca támogatásával indítottak projektet a felsőoktatási validáció megvalósítására (az eredmények disszeminációjára 2006-ban került sor). Izland ugyancsak tervezi egy kísérleti felsőoktatási projekt elindítását.

Egyes esetekben a kísérleti projektek támogatása az unió Szociális Alapjából történik. Magyarországon például ebből a forrásból finanszíroztak egy 2009-2010-ben megvalósított projektet, amelynek a célja egy felsőoktatási validációs modell kialakítása, valamint a bevezetésre (az intézmények által önkéntes alapon történő megvalósításra) vonatkozó ajánlások megfogalmazása volt.

Észtországban a szintén uniós forrásokból támogatott Primus program célja, hogy növelje a felsőoktatási intézményekben az elismeréssel kapcsolatos hozzáértést. Ezt elsősorban a szakértők és tanácsadók, valamint más érdekelt szereplők hálózatba szervezésével valósították meg.

4.4. Alulról induló kezdeményezések

Sok országban annak ellenére, hogy nincs a validációra vonatkozó jogszabály, az egyes intézmények szintjén találunk kezdeményezéseket, validációs gyakorlatot sok évre visszamenőleg is. Autonóm kezdeményezések azonosíthatók ott is, ahol csak alig vannak az elismerést érintő jogszabályok, mint például Olaszországban vagy Belgiumban.

Minden intézmény a maga megoldásait és előírásait dolgozta ki a felvételi és a felmentés szabályozására vonatkozóan. Ebből adódóan az eljárások igen sokfélék, nem követnek egységes rendet olykor még ugyanabban az intézményben sem, ami azt eredményezi, hogy a kérelmeket egymástól akár eltérő módon is kezelhetik.

Cipruson a felsőoktatási intézmények saját belátásuk szerint ítélnék meg krediteket a hozott tudásért a felvételi vagy az átjelentkezési kérelmek értékelésekor. Litvániában a Vilniusban működő egyetemeken lehetőséget kínálnak a nem formális és informális tanulással szerzett kompetenciák validálására.

A „spontán” validációs gyakorlat minden példája megtalálható az egyetemeken. Romániában, ahol eddig nem volt validációs projekt a felsőoktatásban, mégis van olyan (nem egyetemi) intézmény, mely az informatika területén többféle foglalkozási standard alapján felsőoktatási szintű validációt kínál.

Az alábbi példák is jelzik, hogyan szélesítik az alulról induló fejlesztések a nem hagyományos hallgatóknak a képzésbe történő bejutását.

- » A felnőttekre irányul Máltában az a megoldás, amely szerint a 23 évnél idősebbek jelentkezhetnek, és látogathatják a kurzusokat, és felmentést kaphatnak kreditek megszerzése,

modulok és kurzusok elvégzése alól akkor is, ha nem rendelkeznek az előírt végzettséggel. Olaszországban több egyetem is (Róma, Nápoly, Siena, Catania) Lifelong Learning központokat hozott létre, amelyek felnőtteknek kínálják, köztük munkásoknak is, a nem formális és informális módon megszerzett tudás validációját.

- » Az érettségi vizsga alternatívájaként Izlandon a Reykjavíki Egyetemen az életkor és a munkatapasztalatok figyelembevételére alapján, lehetővé teszik bizonyos tanulmányi programokba történő belépést.
- » Arra is van példa, Bulgáriában, hogy nem szakmai kritériumok alapján nyerhet felvételt valaki a felsőoktatásba, például tanulmányi versenyeken vagy az Olimpián elért kiemelkedő teljesítménye alapján.

Sok egyetem alakított ki gyakorlatot arra, hogy a nem formális és informális tanulás elismerésével felmentést adjon a hallgatóknak kreditek, modulok, tanegységek teljesítése alól.

- » Magyarországon a nem intézményesült validációs gyakorlat feltérképezése során (amely egy validációs rendszer fejlesztésére irányuló pilot projekt³ része volt) az derült ki, hogy a legtöbb validációs tevékenység a kreditátvitelhez kapcsolódik.
- » Az önkéntes munka során szerzett tapasztalatok elismerésére példa: Horvátországban a Rijekai és a Zágrábi Egyetem azoknak a hallgatóknak, akik közintézményekben vagy nem kormányzati szervezetekben (főként szociális) önkéntes munkát végeznek, plusz krediteket ad.
- » Lettországon, ha a tanterv szakmai gyakorlatot ír elő (pl. munkahelyre kihelyezéssel) néhány felsőoktatási intézmény felmentést ad ez alól, ha a hallgató az adott területen már érdemi munkatapasztalattal rendelkezik.

Kutatási projektek is szerveződtek a felsőoktatási intézmények egyedi kezdeményezéseinek feltárássá. (A Római Egyetem folytatott például ilyen feltáró munkát.)

4.5. A felsőoktatási hálózatok és testületek szerepe az eljárás fejlesztésében

Nem csupán európai, hanem nemzeti szinten is szerveződnek hálózatok, amelyeknek célja a fejlesztési tapasztalatok megosztása. Az országok egy jelentős részében nincs is más szervezet, amelynek feladata lenne a felsőoktatási validációs rendszer fejlesztése és nyomon követése.

Skóciában a „QAA Scotland/Universities Scotland HEI/RPL” elnevezésű hálózat gyűjti a felsőoktatási intézményekben kialakult jó gyakorlatokat és megosztja a hálózat tagjaival. Hasonló céllal, és a gyakorlat egységesítése érdekében jött létre Dániában is egy főiskolákból álló hálózat.

Írországon a *Framework Implementation Network* (FIN) nevű hálózat célja a fejlesztés előmozdítása, elsősorban az eljárási standardok kialakítása révén (egységcsomagokat és útmutatókat tesznek közzé, nem csak a hallgatók, mentorok és az értékelést végzők számára, hanem a munkaadók számára is).

Franciaországban 50 egyetem a tagja annak az állandó munkacsoportnak, amely a felnőttképzési és szakmai továbbképzési szövetségek szolgáltatóit fogja össze, és amely azzal a céllal jött létre, hogy segítse az egyetemeket validációs tevékenységük fejlesztésében. Vállalt feladatai közé tartozik az egyetemi vezetők felkészítő programjainak szervezése, a validációt végző zsűri tagok, illetve a tanácsadással és útmutatással foglalkozó egyetemi munkatársak képzése.

Ami a speciális felsőoktatási testületeket illeti, az Egyesült Királyságban a felsőoktatási minőségbiztosítással foglalkozó ügynökség (Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA) fog-

3 A ford. megj.: az eredeti magyar országjelentésben a tényeknek megfelelően úgy szerepelt, hogy a felsőoktatási elismerési gyakorlat feltérképezése a TÁMOP 4.1.3 projekt alprojektjének keretében folyt.

lalkozik annak felülvizsgálatával, hogy az egyes felsőoktatási intézmények hogyan kezelik a szakmai standardokat. A francia nyelvű Belgiumban az élethosszan tartó tanulás fejlesztéséért felelős testület, az ETALV kapott megbízást a validáció (VAE) ügyének a előremozdítására és széles körben való megismertetésére.

5. VALIDÁCIÓ A GYAKORLATBAN

Ahogy a megelőző fejezetekből kiderült, a felsőoktatás szinte minden országban autonómiával rendelkezik a validáció megvalósításának módját illetően, a fő kritériumokat (pl. a validációval megszerzhető kreditek mennyiségét), a részvétel költségeit, a minőségi standardokat illetően, követte a törvényekben és rendeletekben megfogalmazott szabályokat, már ha vannak ilyen törvények.

5.1. A tanácsadás és a felkészítő képzés

A tanácsadásnak kulcsszerepe van a felsőoktatási validáció sikeres megvalósításában, a részvétel szélesítésének mint célnak az elérésében. A validáció a felsőoktatásban általában magában foglalja az értékelést megelőző konzultációt vagy tanácsadást, vagy mindkettőt.

A flamand nyelvű Belgiumban bár a validáció gyakorlata eltérő az egyes intézményekben, négy lépésből áll a szabványosnak tekinthető eljárás:

1. információ és tanácsadás
2. a tapasztalati úton megszerzett kompetenciaelemek azonosítása
3. értékelés
4. elismerés.

Az Egyesült Királyságban irányelvek és útmutatók segítik a tanácsadási szolgáltatás megszervezését, amelyek meghatározzák a tevékenység céljait is.

A tanácsadás az alábbi formákban szerveződhet:

- » Személyre szabott, „direkt” tanácsok megfogalmazása a tanácsadó szolgáltatásokon keresztül: mint Luxemburgban, Franciaországban vagy például Finnországban, ahol a validáció szorosan kapcsolódik az egyéni karrier- és tanulmányi terv készítésének folyamatához (HOPS), amelyet erre felkészített szakemberek segítenek.
- » Általános, könnyen elérhető információs anyagok fejlesztése, mint Franciaországban, Luxemburgban, Norvégiában (főként a nagy létszámú intézményekben) vagy a francia nyelvű Belgiumban.
- » Rövid felkészítő képzés (tréning), amelynek célja a kérelem benyújtására történő felkészítés. Ezt a gyakorlatot követik Ausztriában, Angliában, Walesben vagy Észak-Írországon is.
- » Dokumentumok/kézikönyvek összeállítása mint Angliában, Walesben és Észak-Írországon.

A tanácsadást általában vagy a felsőoktatásban dolgozó tanárok, tanácsadók vagy validációs koordinátorok vagy a hallgató-toborzással megbízott munkatársak végzik.

5.2. Értékelési módszerek

Ami az értékelési módszereket illeti, szintén a sokféleség a jellemző.

2010 februárjában Brüsszelben 28 ország 70 szakembere vett részt azon a felsőoktatási validációval foglalkozó szemináriumon,⁴ amelyen az is megfogalmazódott, hogy nincs olyan megközelítés vagy modell, amely minden intézmény, szektor vagy szakterület számára érvényes lehetne, de több olyan példa akad projektekre, amelyeknek tapasztalatai hasznosíthatók más kontextusban vagy szektorokban.

Ugyancsak jelentős különbségek azonosíthatók egyetlen ország gyakorlatán belül is. A speciális validációs módszerek sorát alkalmazzák a felsőoktatási intézmények, többnyire egymással kombinálva.

- » Az önbevallás vagy deklaráció a legáltalánosabban használt eszköz (Norvégiában, Belgiumban, Finnországban, Franciaországban és Írországon), amely tartalmazhat gyakorlatot igazoló dokumentumokat, a gyakorlati feladatvégzés megfigyeléséről készült jegyzőkönyvet, vagy a gyakorlati feladatvégzés elemző illetve értékelő leírását (Egyesült Királyság);
- » Interjúkészítés (Norvégia, Flandria, Finnország, Málta, Írorság, Egyesült Királyság);
- » Zsúri véleményezi a jelöltet, szakértői panel végzi az értékelést vagy ad hoc értékelés történik (a francia nyelvű Belgium, Luxemburg, Franciaország);
- » Írásbeli vizsga (Ausztria Spanyolország, Finnország);
- » Megfigyelés valóságos feladatvégzés közben (a flamand nyelvű Belgium);
- » Példa-projektek és esszék megadott témákról (Egyesült Királyság).

A módszerek megválasztása attól is függ, hogy mi a validáció célja, a felsőoktatásba való bejutás vagy egy teljes képesítés odaítélése. A vizsgákat néhány országban a felvételi eljárás során alkalmazzák, pl. Ausztriában és Spanyolországban. Ausztriában a *Studienberechtigungsprüfung* elnevezésű megoldás lehetővé teszi, hogy valaki postsecondary vagy felsőoktatási intézménybe jusson, ha szakmai képesséssel rendelkezik.

A flamand nyelvű Belgiumban a portfólió alapján felmentést lehet szerezni a következő módon

1. A jelentkezőnek be kell mutatnia a korábbi tanulással megszerzett tudást;
2. Az értékelést a validációs szerv végzi, mérlegelve annak a programnak a tanulási eredményei alapján, amelyre a kérelem vonatkozik;
3. A tanúsítvány kiadása, amely az alapja az adott programon belül bizonyos kurzusok alóli felmentésnek.

A módszerek megválasztás a validációs eljárás céljaitól is függ.

Vannak például olyan módszerek, amelyek a többenél megfelelőbbek, amikor a felvételin megkövetelt formális végzettséggel nem rendelkező felnőttek tudását akarják vizsgálni. Finnországban például ma sokféle módszer van használatban, több, mint korábban, és érzékelhető az eltolódás a hagyományos teszt felől a tudás bemutatását előtérbe helyező módszerek irányába.

Az Inventory frissítése alapján önálló elemzés készült az alkalmazott módszerekről.

4 <http://www.qaa.ac.uk/scotland/events/RPL/RPL.asp>

5.3. Minőségbiztosítás

A minőségbiztosítás úgy határozható meg, mint az eljárás átláthatóságának, elérhetőségének, és az alkalmazott eljárások és módszerek szabályszerűségének biztosítását szolgáló folyamat.

Néhány országban vannak speciális, a minőségbiztosítással összefüggő intézkedések (amelyek azonban nem minden ország esetében kötelező érvényűek). Hollandiában a Minőségi szabályzat a validációban résztvevő illetve érintett szervezetek megállapodás alapján jött létre, és az érintettek önként követik a benne foglaltakat.

A minőségbiztosításra vonatkozó lépéseket eltérő módon fogalmazhatják meg a jogszabályok vagy az útmutatók.

- » *Rendelkezések:* Németországban a tartományok kulturális minisztereinek állandó értekezlete írja elő, hogy az elismerés ellenőrzésének az egyetemek új minőségügyi rendszerével összhangban kell történnie.
- » *Útmutatók:* Finnországban a rektori konferencia 2009-ben ajánlást fogalmazott meg, amely szerint a validációs gyakorlatnak bele kell illeszkednie a felsőoktatási intézmények minőségbiztosítási rendszerébe. Írországban a felsőoktatásban és a felnőttkori képzésben a fejlesztendő elismerési rendszer alapelveinek megfogalmazásakor rögzítették, hogy a validációra is alkalmazni kell a minőségbiztosítási eljárásokat.

A minőségbiztosítást maguk az intézmények valósítják meg, amikor a validációs rendszer kidolgozása is az ő felelősségük (azaz a nemzeti jogi szabályozás nem terjed ki erre a területre), mint például a francia nyelvű Belgiumban. Belgium másik, flamand nyelvű részében a kormányzat öt évet átfogó értékelést végez azt illetően, hogy a szakmai szövetségek és a felsőoktatási intézmények validációs eljárásai megfelelnek-e a minőségbiztosítási követelményeknek.

5.4. A validációs eljárásban közreműködők

A validációs eljárásban közreműködők (akiket általában a következőképpen szoktak azonosítani: az értékelést végzők, a tanácsadással foglalkozók, és az adminisztrációt végzők) többnyire az adott felsőoktatási intézmény oktatói közül kerülnek ki, és őket támogatják némely esetben a tanácsadóként illetve az adminisztrációban dolgozók. Néhány intézmény kifejezetten a validációs eljárás működtetéséhez alkalmaz koordinátorokat.

Néhány országban az értékelést és a tanácsadást mint szerepet elválasztják egymástól. Észtországban például különbséget tesznek az értékelést végzők (tipikusan a tantervfelelősök, vezető tanárok vagy oktatók) és a tanácsadók között (akik általában tanulmányi koordinátorok, adminisztrációt végzők vagy tanulmányi tanácsadók). Ehhez hasonlóan a flamand nyelvű Belgiumban a validációs értékelést végzők nem nyújthatnak egyidejűleg validációs tanácsadást a jelentkezőknek, és a jogszabályok értelmében legalább egy éves tapasztalattal kell rendelkezniük az értékelés területén, valamint az adott foglalkozási területen is szakértelemmel kell rendelkezzenek.

Szintén általánosan elterjedt gyakorlat, hogy az értékelést végzőkből többtagú értékelő bizottságot, zsűrit állítanak össze. A zsűri tagjai gyakran a tudományos munkát végzők, oktatók közül kerülnek ki, például a Máltai Egyetemen a felvételiért felelős bizottság nevez ki tanárokat validációs feladatokra. Portugáliában a zsűri egy elnökből és az adott intézményben dolgozó további 3 vagy 4 tagból áll össze, akiknek megfelelő végzettségük van és jól ismerik azt a szakterületet, amelyre a kérelem vonatkozik.

Más országokban a zsűri összetétele eltérő. A Tallini Egyetemen a szakértői testületben helyet kap a hallgatók képviselője, egy tanulmányi tanácsadó és validációs koordinátor, egy auditor,

egy olyan szakértő, aki kutatóként, értékelőként vagy szakoktatóként tapasztalatokkal rendelkezik az adott területet illetően, és némely esetben az adott képzési program szakfelelőse is.

Hivatásos validációs szakértők ülnek a zsűriben Franciaországban és Luxemburgban a rövid-ciklusú képzést érintő eljárások esetében, az ad hoc, azaz nem állandó, hanem alkalmi, adott feladatra összeállított értékelő bizottságok legalább két olyan személyt is be kell hívjanak, aki nem tartozik a tanári karhoz. Olyan személyek, akik ugyanazon a munkahelyen dolgoznak, mint a kérelmező, szintén nem lehetnek a zsűri tagjai, és nem vehetnek részt az értékelésben. Egyetemi szinten az ad hoc értékelő bizottságokban az egyetemen dolgozó oktatók mellett olyan szakmabelieknek is részt kell venniük, akik az adott területen járatosak, illetve a kérelem által érintett szakmát gyakorolják.

A francia nyelvű Belgiumban, hogy biztosítsák az egyenlő bánásmódot, a felvételtől egészen a záró értékelésig ugyanaz a zsűri értékeli a hagyományos hallgatókat, és azokat, akik validációért folyamodnak

A validációban közreműködőkkel kapcsolatban a képzés kiemelten fontos téma, különösen akkor, amikor a validációs gyakorlat meghonosítása még csak az elején tart. A kiképzést többnyire az adott intézményen belül végzik, bár akadnak kivételek, például a flamand nyelvű Belgiumban, ahol a validációban való közreműködést az egyetemi szövetségek végzik, vagy Finnország, ahol nemzeti program indult az egyetemek és főiskolák személyzetének kiképzésére, hogy értsék az elképzelést és alkalmazni tudják a módszereket.

A validációt végzők megfelelő felkészítése lehet az első lépés a koherens és hatékony validációs rendszer fejlesztésében.

Magyarországon például a felsőoktatási validációs modell fejlesztésére irányuló projekt tartalmazta 420 fő elérését.⁵

5.5. Költségek

A validációs eljárás fejlesztése szükségképpen költségekkel jár a felsőoktatási intézmények számára, és ezek a költségek a választott módszerektől is függenek.

Írországban néhány intézménytől és munkaadótól származó információ szerint a validáció forrás-igényes tevékenység, azaz nem olcsó eljárás, bár bizonyos kiadások idővel mérséklődnek, ha a tevékenység kiterjedtebbé válik (ilyenek például az adminisztratív kiadások). Norvégiában azt jelezték az érintett intézmények, hogy jóval több forrásra van szükségük azoknak a felvételi kérelmeknek a kezeléséhez, amelyekben a hozott tudás beszámítását kérik, mint azok esetében, akik rendelkeznek a szükséges formális előképzettséggel. A különbség tízszeres. Ez abból adódik, hogy azokat a benyújtott dokumentumokat is értékelni kell, amik kiegészítik a jelentkezési formanyomtatványt (például a munkaadók csatolt véleményét). Ráadásul ezek a dokumentumok olyan módon értékelik a releváns kompetenciákat, amelyek eltérőek az iskolai értékeléstől, és a validációban elnyert tanúsítványok csak annyit tartalmaznak, hogy a jelölt „megfelelt”. Ez nem vethető össze a hagyományos hallgatók bizonyítványjaiban szereplő érdemjegyekkel, ami nagy mértékben megnehezíti az összehasonlítást.

Az adminisztratív és irányítási költségeken felül költséggel jár a többi szereplő (értékelők, tanácsadók) bevonása is, a közreműködőknek szervezett felkészítő programok, a tájékoztató kampányok és más, kapcsolódó tevékenységek. A költségek eltérőek lehetnek az alkalmazott módszerek és a validáció típusának függvényében. A felvételi eljáráshoz kapcsolódó költségek jóval alacsonyabbak, mint a teljes képesítés kiadhatóságának vizsgálata.

5 A TÁMOP 4.1.3 projekt keretében 2009-2011 között szerveződött alprojekt 420 fő számára szervezett úgynevezett érzékenyítő programokat, amelynek az volt a célja, hogy elindítsa az intézményen belüli gondolkodást az eljárás bevezetését illetően. A program végére ez a létszám meghaladta az 500 főt. Az Inventory összefoglalója több információt kísérelt meg egy mondatba tömöríteni, amely némileg félreérthető megfogalmazást eredményezett. Az angol szöveg pontatlan megfogalmazását nem fordítottuk. (a fordító megjegyzése)

Több országban az a helyzet, hogy a felsőoktatási intézményeknek a saját költségvetésükből kell kigazdálkodniuk a validációs költségeket (Finnország, Portugália, Norvégia).

Más országokban speciális, validációra szánt források állnak rendelkezésre.

Dániában a felsőoktatási intézmények „teljesítményarányos” finanszírozásban részesülnek, azaz amennyiben a kompetenciaértékelés képesítés kiadásával zárul, vagy ha a képzési programot legalább 15%-al rövidíti az eljárás.

Luxemburgban a felsőoktatási validáció finanszírozása az oktatási tárca felelőssége, és önálló költségvetési soron évente különítenek el pénzt erre a célra.

Változó a gyakorlat azt illetően – mind az országok között, mind az intézmények között – hogy milyen mértékben hárítják át a költségeket a validációs eljárást kérelmezőkre. A költségek viselése attól is függ, kikről van szó, hisz ha a felvételihez kapcsolódó validációért magas díjat kéne fizetni, az sokakat visszatartana a jelentkezéstől. A felnőtt hallgatók körében a magas díj azt is eredményezné, hogy leginkább a posztgraduális és a felsőfokú szakmai továbbképzés iránt érdeklődők vennék igénybe. Az ír tapasztalatok szerint az eljárásban résztvevők számának növekedése elsősorban a felsőfokú szakmai továbbképzés, azon belül is főleg a menedzsment tanulmányok terén ment végbe, mivel ezen a területen rendelkeznek az érintettek pénzügyi forrásokkal.

Hogy növekedjen a validációt igénylők száma, Finnországban és Norvégiában az eljárás ingyenes. Más országokban a kérelmezőknek fizetniük kell, az összeget az intézmények állapítják meg.

- » Portugáliában az eljárási díjak intézményenként változóak.
- » Az Egyesült Királyságban a portfólió értékelésének díja 90 euró, egy másik felsőoktatási intézményben 115 eurót kérnek egy modulért, amely a munka és tanulás kombinálásán alapuló tanulási útvonal része.
- » Észtországban jelenleg fejlesztenek egy, a költségek megállapítását szolgáló keretrendszert. Jelenleg az eljárási díj az igényelt kreditek számától függ (a Tallini Egyetemen a munkatapasztalat értékelésén alapuló eljárás díja kreditpontonként (ECTS) 19 euró, amely azonban összességében nem haladhatja meg az 575 eurót. Más esetekben, mivel a validációt jelenleg uniós forrásokból támogatják, az eljárás díjmentes.
- » Skóciában általában nincs eljárási díj, mivel az elismerési eljárás része a felvételinek, de a kreditek igénylése esetén felmerül az eljárási díj fizetése.

Összességében a validáció költségei az egyén számára általában alacsonyabbak, mint ha elvégezne egy teljes kurzust, nem szólva arról, hogy az idő megtakarítás közvetve további költségmegtakarítást is jelent.

6. EREDMÉNYEK ÉS AZ AZONOSÍTHATÓ ELŐNYÖK

Kevés tényyszerű információ van arról, hogy hányan vettek részt a felsőoktatásban a validációs eljárásban, bár úgy tűnik, hogy egyelőre ez a szám nem túl magas. Igen ritka, hogy egy ország rendszerszinten gyűjt adatot, mint például Franciaország.

Finnországban azért sincs elérhető adat, mert a felvételi során minden hallgatót egyformán kezelnek, és nincs jelentési kötelezettségük arról, hányan jutottak be a validációs eljárásba keresztül.

- » A validáció javítja az esélyegyenlőséget és segíti a nem hagyományos hallgatók bejutását a felsőoktatásba, és ezzel kiegyenlíti a generációs arányokat is a képesítéseket illetően.
- » Csökkenti a költségeket, amennyiben nem kell a teljes kurzust elvégezni.
- » Felgyorsítja a diploma megszerzését.
- » Hozzájárul a képzés rugalmasabbá tételéhez és a személyre szabott képzési utak kialakításához, ráadásul az egyén, mivel mélyebben meg kell értenie, hogy mit tanult korábban, alapsabban sajátítja el a szükséges tudást.
- » Javítja a foglalkoztathatóságot.
- » Segíti az egyén fejlődését és tudatosabbá teszi őket saját lehetőségeiket és képességeiket illetően.

Amikor a foglalkoztatottakat érintő validáció fejlesztésére kerül sor a felsőoktatásban, ez hasznos és előnyös lehet a munkaadók számára is, ez volt a helyzet Skóciában, amikor a rendőrtiszti főiskolán a validációs eljárás bevezetése jelentősen megnövelte az alkalmazottak munkájának hatékonyságát.

A tapasztalatok szerint a validációs rendszer fejlesztése többféle módon is jótékony hat a felsőoktatási intézményekre:

- » Hozzájárul a hallgatóság sokszínűbbé válásához. A francia nyelvű Belgiumban a felnőtt hallgatók jelenléte az olyan kurzusokon, amit eredetileg nem igazán az ő számukra alakítottak ki, kihívást jelent, átrajzolja a felsőoktatás összképét, hosszú távon ösztönzőleg hat a tanítás módjának alakítására. Norvégiában azok a felnőtt hallgatóknak a jelenléte, akik validációs eljárással kerültek be a képzésbe, munka- és élettapasztalatokkal rendelkeznek, előnyösen hathat a velük tanulóokra.
- » A legmegfelelőbb eljárások kialakítása segítheti a bizalom kialakulását és javítja a felsőoktatás kapcsolatait a munkaadói és a szakmai szervezetekkel.
- » A validációs eljárás bevezetése arra ösztönzi az egyetemeket, hogy újragondolják saját képzési gyakorlatukat és működés módjukat, korszerűbbé tegyék programjaikat, előrelépjenek a tanulási eredmények alkalmazásában, és több lehetőséget kínálnak a tanulni vágyó felnőtteknek.

Annak ellenére, hogy számos előny megfogalmazható, egy sor akadály és kihívás azonosítható, amelyeket megfelelően kezelni kell. Ezekről szól a következő fejezet.

7. TANULSÁGOK A TOVÁBBI FEJLESZTÉS SZÁMÁRA

Amint a fentiekből érzékelhető, a validáció alkalmazásának elterjedtsége még viszonylag szerény a felsőoktatáson belül, ahogyan a rendszerszerű fejlesztés is igen korai szakaszában tart. Mégis, a felsőoktatási szektor egy sor területen hozzájárulhat a szélesebb körű alkalmazáshoz, és építhet a sok helyen már kialakult gyakorlatra, egyes egyetemek és országok régóta működő megoldásaira.

7.1. A jogszabályi keretek és a tanácsadás szerepe

Számos országban a megfelelő jogszabályi keretek kidolgozása segítheti a felsőoktatási validáció fejlesztését. A helyzetek eltérőek.

- » A jelenleg jogi szabályozás nem írja elő az előzetes tudás elismerését. Lettorszában akár büntetést is kockáztat az az intézmény, amelyik mégis alkalmazza az eljárást az egységes szabályozás elfogadását megelőzően.
- » A jogi szabályozás túlságosan a formális képzettségek elismerésére összpontosít. Észtországban a nem formális és informális tanulást szinte nem is említik a szabályok.
- » A meglévő jogszabályok nem teszik lehetővé a validáció alkalmazását a felsőoktatás bizonyos szegmenseiben. Dániában ez a helyzet a posztgraduális programokban, vagy Hollandiában az egyetemi képzés vonatkozásában.

Úgy tűnik, hogy a jogi szabályozás nem elengedhetetlen feltétele annak, hogy a validáció teret nyerjen, a validációra vonatkozó jogszabályok megléte azonban segítheti az előrehaladást és azt, hogy konzisztens rendszerek épüljenek ki a szektoron belül. Mi több, azokban az országokban, ahol a nemzeti, vagy mindenkire egységesen vonatkozó megközelítés a jellemző, a felsőoktatási validáció (ahogy például Lettorszában) könnyebben érthető és áttekinthetőbb lesz a felhasználók számára, és vélhetőleg nagyobb lesz iránta a bizalom.

7.2. A gyakorlat és a validációs politika közötti távolság

A validációnak a felsőoktatásban történő fejlesztése viszonylag új keletű képzéspolitikai törekvés, amely mára megjelent a Bologna folyamat értékelésében is. Bár sok országban új törekvésnek számít a nem formális és informális tanulás eredményeinek elismerése, maga az elgondolás korántsem újkeletű, még a felsőoktatásban sem.

A validáció szélesebb körű alkalmazása összekapcsolódik a nemzeti képesítési keretrendszer kidolgozásával és a tanulási eredmények alkalmazásával.

Az országok egy részében a tanulási eredmény alapú megközelítés alkalmazása még igencsak a kezdeti lépéseknél tart. Magyarországon a képzési rendszer egésze és az értékelés, beleértve a felsőoktatást is, jellemzően tartalom alapú megközelítésre épül, és a szemléletváltás lassan zajlik. Bár létezik a kreditátviteli rendszer, a kreditek elismerése az intézmények között még ma sem teljesen megoldott.

Nem az egész felsőoktatásra terjed ki a tanterveknek a tanulási eredmények alapján történő megfogalmazása. Belgium flamand részén például a validáció csak bizonyos, korlátozott számú képesítés esetében lehetséges.

Az előzetes tudás elismerésén belül túl kevés figyelmet kap a nem formális és informális tanulás, mint például Görögországban.

A képzési keretrendszerek további fejlesztése szükséges a validáció fejlesztésének ösztönzése érdekében. Horvátországban a keretrendszer nem kötelező standardokat dolgoz ki, amelyekre a felsőoktatás is támaszkodhat, amikor kidolgozza saját szabályozási rendszerét

Törökországban bizonyos előrehaladás történt a képzési keretrendszer és a kimenet alapú megközelítés alkalmazása terén, de ez a nem formális és informális tanulási eredmények validálására nem terjed ki.

7.3. A felsőoktatási szektor sajátosságai

A validáció megvalósítása és a fejlesztésével kapcsolatos feladatok egy része a felsőoktatási szektorra jellemző sajátosságok szerint alakul.

Intézményi autonómia és a gyakorlat sokszínűsége

Mivel a validáció gyakorlati megvalósítását leginkább egyes felsőoktatási intézmények (vagy intézmények hálózata) végzik, jelentős különbségek érzékelhetők a gyakorlatban, és nem csupán az országok között, de a szektoron belül is, sőt olykor még egy-egy intézményen belül is.

A kérelmezők által fizetendő eljárási díjak között például jelentősek az eltérések, bár még mindig jelentősen alatta maradnak annak, amit egy teljes képzés megszerzése jelentene.

A validációs gyakorlat sokfélesége különféle problémákat vet fel, amelyek összefüggnek a validációs eljárásban megszerzett képesítésekkel szembeni bizalom hiányával, a tanulási eredmények értékelésében mutatkozó nehézségekkel, a minőségbiztosítással, a validációhoz való hozzáférés egyenlőtlenségeivel, vagy azzal, hogy egyes hallgatók olykor visszaélnek a validáció nyújtotta lehetőségekkel.

Az értékelést végzők felkészítése is szerepet játszik abban, hogy a validációs eljárást igen eltérő módon alkalmazzák az egyes intézményekben.

Az egyetemi hálózatok együttműködése, amelynek célja a rendszerek összehangolása, úgy, ahogyan az Írországból vagy a francia nyelvű Belgiumban folyik, fontos előrelépés lehet a validáció fejlesztésében.

A validációval kapcsolatos kultúra és attitűdök

A bizalom megteremtése és a validációval kapcsolatos attitűdök megváltoztatása kiemelt kérdés a szektoron belül, ahogy arra a Bologna folyamat értékelése is rámutatott.

Az elismerés minősége és legitimitása erősen foglalkoztatja az intézmények egy részét, mivel erős tartózkodás tapasztalható azt illetően, hogy mit lehet a formális képzésen kívül megtanulni, illetve hogy az elismerés hogyan érinti a képzési már kialakult színvonalát.

Néhány felsőoktatási szereplő megkérdőjelezi a validációban elismert tudást és ellenzi a kreditek megítélését.

Ezek az aggodalmak eltérő módon jelennek meg, az új intézmények jóval nyitottabbak a validációra, mint a régi hagyományokkal rendelkező elitintézmények.

A téma megítélése azonban idővel átalakul, míg Norvégiában kezdetben szkeptikusan fogadták a validációs eljárást a felsőoktatásban, sok év alkalmazás után mára már jóval bejáratottabb eszköz lett, elsősorban a felvételi nyitottabbá tételét illetően.

A szektor aktív részvétele a tágabb nemzeti és európai folyamatokban

A felsőoktatási szektor számára mára megszokottá vált az európai szintű együttműködés, például a Bologna folyamat is keretet adott ehhez, ez ösztönzi a fejlesztéseket és lehetőséget kínál a jó megoldások megosztására a validációt illetően is.

Ez magyarázza, hogy Litvániában miért vált a felsőoktatás főszereplővé a validáció alkalmazásának előmozdításában annak ellenére, hogy a felsőoktatás hagyományosan nem túlságosan nyitott a validációra. A nemzetközi és uniós projektekben és szakmai hálózatokban való részvétel során a felsőoktatási intézmények tapasztalatokat és tudást szereztek hogy elindítsák első kezdeményezéseiket a validáció terén.

A felsőoktatási intézmények mindezek birtokában különleges szerepet játszhatnak a validációnak más képzési szektorok felé történő közvetítésében, elfogadtatásában, a tudatosság növelésében.

7.4. Információ és tanácsadás – a potenciális hallgatók elérése

A validáció működésének jelenlegi alacsony szintje részben abból is adódik, hogy az eljárás lehetősége kevésbé ismert.

A felsőoktatási intézmények azzal a céllal alkalmazzák az eljárást, hogy növeljék a hallgatólétszámot, de ez a cél nem valósul meg igazán. Szükség lenne az információ és tanácsadás rendszerének fejlesztésére.

A hallgatók körében is több információra és tanácsadásra lenne szükség.

Ha kevés számú intézmény kapcsolódott be az alkalmazásba, vagy óvatosság tapasztalható a megvalósításban, az a disszeminációt is visszafogja. A validációra vonatkozó információkat a „normál” hallgatók körében is terjeszteni kellene.

A feladat nehézsége, hogy olyan potenciális jelentkezőkhöz kellene eljuttatni az információkat, akik jelenleg még kívül vannak a felsőoktatási rendszeren.

A felsőoktatási intézményeknek még meg kell tanulniuk, hogyan ériék el a nem hagyományos hallgatókat, és hogyan alkalmazkodjanak azok igényeihez, mivel a felsőoktatás ma még szerény szerepet játszik az élethosszan tartó tanulásban. Finnországban a felsőoktatáson belüli a validációból főként a már hallgatói státusban lévők profitálnak, és az intézmények kevésbé éri el a potenciális hallgatókat.

7.5. Módszertani kérdések és a minőségbiztosítás szerepe

A megfelelő módszertan alkalmazása kulcskérdés mind a felsőoktatási intézmények, mind a kérelmezők számára, mivel a nehézkes, bonyolult értékelési eljárások elriasztják a jelentkezőket, másfelől a nagy arányú ráfordítások szükségessége az intézmények számára jelenthet problémát.

Valamennyi ország számára komoly feladat a validációs módszertan további fejlesztése. Az értékelési kritériumok áttekinthetőségének, és az értékelési standardoknak a hiánya, vagy a kompetens résztvevők elérhetőségének kérdése feltétlen megoldásra vár. A hatékony minőségbiztosítás megteremtése szintén megkerülhetetlen. A bizalom megteremtése, ahogy a skót országjelentés fogalmaz, azon múlik, hogy az értékelési kritériumok a formális képzésben használt értékelési standarakat követik-e.

Hollandiában a megállapodáson és önkéntes követésen alapuló Minőség Szabályzat létrehozása fontos lépés volt, a szakképzésről a felsőoktatás felé is kiterjesztették. A validációt akkreditáció alapján végző intézmények maguk is hangsúlyozzák az értékelési módszerek és a minőség fontosságát.

gát, mert a tapasztalatok szerint jelentős az eltérés az egyes validációs eljárás nyújtó intézmények gyakorlata között, ami megnehezíti az eredmények kölcsönös elfogadását.

7.6. Finanszírozás és kapacitások

A validáció alkalmazása a felsőoktatásban költségigényes tevékenység, és a támogatási források előteremtése általában komoly kihívást jelent. Az Egyesült Királyságban például az a tény, hogy a validáció működtetése az intézmények hatásköre, és az egyes szervezeti egységek feladata, azt eredményezi, hogy csak kis számú jelentkezést képesek kezelni.

Luxemburgban önálló költségvetési soron kezelik a validációt (minden szektorban), ám sok országban jelenleg nincsenek a validáció fejlesztésére és működtetésére fordítható „pántlikázott pénzek”.

A flamand Belgiumban érezhető, hogy bár egyfelől ösztönzik a validációt, pénzügyi támogatást nem nyújtanak hozzá, és így intézményi szinten dől el az elfogadás. Az eljárás fejlesztésére és a validációra a jelenleg meglévő alkalmazotti kör áll rendelkezésre, kiegészítő források bevonásának lehetősége nélkül.

8. KÖVETKEZTETÉSEK

A felsőoktatási szektor szereplői egyre inkább felismerik, hogy a nem formális és informális tanulási környezetben megszerzett ismeretek ugyanolyan értékűek lehetnek, mint a formális képzésben szerzettek, ezért el kellene ismerni azokat.

Ez jelentheti a korábban megszerzett tudásnak és tapasztalatoknak, mint a felsőoktatásba történő bejutás legitim útvonalának elismerését, de egyúttal jelentheti a nem formális módon megszerzett ismeretek validálását is kreditek, modulok, vagy akár teljes képesítések odaítélésének formájában.

Az egyének számára a validálás növeli az esélyegyenlőséget annak révén, hogy lehetővé teszi a nem hagyományos, idősebb hallgatók belépését vagy visszalépését a képzési programokba, vagy az egyéni igényeknek megfelelő képzési útvonalak kialakítását, aminek eredményeként gyorsabbá, illetve olcsóbbá válhat a diploma megszerzése.

Ugyancsak fontos előny lehet a felsőoktatási intézmények számára, hogy a validáció révén a hallgatóság sokszínűbbé válik, és ez hosszabb távon pozitívan hat, amennyiben ösztönzi az innovatív pedagógiai megoldások kialakítását a szektoron belül.

Néhány esetben a validációs rendszer fejlesztése a munkaadók sajátos igényeivel is találkozhat, ahogy ezt bizonyította az, hogy a validáció olyan területekre összpontosul, ahol bizonyos képzettségek iránt nagyobb a kereslet.

A felsőoktatási intézmények jellemzője, hogy a validáció működését autonóm módon, saját szabványaikhoz, követelménystandardjaikhoz igazítják. Az európai országok gyakorlatának áttekintése azt mutatja, hogy a felsőoktatásban a validáció alkalmazása és terjedése egyelőre nem rendszeresen valósul meg.

Néhány ország még el sem kezdte a validáció fejlesztését a felsőoktatási szektorban (például Izland), más országokban nem folyik rendszerszerű, nemzeti szintű fejlesztés vagy szabályozó keretek kialakítása a felsőoktatási validációra vonatkozóan (például Csehországban, Lettországon, Lengyelországban, Litvániában, vagy Cipruson). A fejlődést jelentős mértékben az olyan európai szinten is zajló fejlesztések ösztönzik, mint a tanulási eredmény alapú megközelítés, az európai képesítési keretrendszer, bár némelyik országban (vagy némelyik felsőoktatási intézményben, mivel ebben a szektorban igen nagyfokú az egyes intézmények autonómiája) a validációs eljárás fejlesztése kis lépésekben megkezdődött már az európai egységes alapelvek megjelenése előtt is.

Az Inventory 2010-es frissítése során összegyűjtött információk azt jelzik, hogy ezen a területen a felsőoktatáson belül még igen sok tennivaló van, és ez összhangban van a legutóbbi, 2009-es Bologna helyzetjelentés megállapításaival.

Jóval kevesebb információ áll rendelkezésre a validációban résztvevőkről, bár úgy tűnik, hogy számuk jelenleg még alacsony.

Több erőfeszítésre van szükség a megvalósításhoz – mivel a gyakorlati fejlesztőmunka nem feltétlenül követi a stratégia kialakítását, szükséges a validációs megoldásokkal kapcsolatos tudatosság növelése mind az oktatók mind az adminisztratív munkatársak körében, valamint a leendő hallgatók és általában az állampolgárok körében. Emellett fejleszteni szükséges az értékelés módszereit és a minőségbiztosítást. Tekintettel a validációs gyakorlat széttagozottságára (mind az országokat, mind az egyes intézményeket tekintve), szükség lenne hatékonyabb koordinációra olyan eszközök segítségével, mint az útmutatók, vagy a felsőoktatási hálózatok keretében szervezett szakmai tevékenységek.

Mindemellett, ahogyan a fentiekben bemutattuk, némi fejlődés végbement, és jó gyakorlatok is fellelhetők mind nemzeti, mind pedig intézményi szinten. Néhány országban felismerik a validáció

szerepét abban, hogyan szélesíthető a nem hagyományos vagy a felsőoktatásban alulreprezentált csoportok részvétele a felsőoktatásban.

Ráadásul egy pár országban a szabályozási keretek reformja is folyik a jobb minőségű validációs szolgáltatások kialakítása céljából.

Egy sor országban, ahol a validáció fejlesztése még igen korai szakaszában tart, a képesítési kerrendszer kidolgozásával, a tanulási eredmény alapú megközelítés gyakorlatba való átültetésével, és a kreditátviteli rendszer fejlesztésével igyekeznek megalapozni az étfogó validációs rendszer létrehozását.

A validációs rendszereknek a felsőoktatásban történő megvalósítását tekintve a szükséges finanszírozási feltételek megteremtése is fontos tényező.

Tömören összegezve, a validáció fejlesztése még sok felsőoktatási intézmény számára kiaknázatlan lehetőséget jelent. A validáció bővítése révén növekedhet a felsőoktatásban résztvevők száma is, különös tekintettel az Európa 2020 célkitűzéseire, amely szerint 40%-ra kellene növelni a 30-34 évesek körében a befejezett felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányát. A validáció ugyancsak segít annak elérésben, hogy a felsőoktatás nyitottabbá váljon a nem hagyományos hallgatók csoportja felé.